

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**SOCIJALIZACIJSKI ASPEKTI VRTIĆA HUMANISTIČKE I AGAZZI
PROGRAMSKE KONCEPCIJE**

Diplomski rad

Ivana Kulko

Mentor: prof. dr. sc. Gordana Kuterovac Jagodić

Zagreb, siječanj, 2017.

SADRŽAJ

UVOD.....	4
Prosocijalno i agresivno ponašanje.....	4
Roditeljske odgojne vrijednosti	6
Odgojne metode	7
CILJ	10
PROBLEMI.....	10
HIPOTEZE.....	11
METODA.....	11
Sudionici	11
Postupak.....	13
Instrumenti	13
REZULTATI	16
Prosocijalno i agresivno ponašanje djece	16
Roditeljske odgojne vrijednosti	20
Profesionalni odgojni ciljevi odgojitelja.....	21
RASPRAVA.....	23
Prosocijalno i agresivno ponašanje.....	24
Roditeljske odgojne vrijednosti	26
Profesionalni odgojni ciljevi odgojitelja.....	27
Implikacije istraživanja.....	29
ZAKLJUČAK.....	30
LITERATURA	31
PRILOG A	

SOCIJALIZACIJSKI ASPEKTI VRTIĆA HUMANISTIČKE I AGAZZI PROGRAMSKE KONCEPCIJE

SOCIALIZATION IN KINDERGARTENS OF THE HUMANISTIC AND AGAZZI PROGRAM ORIENTATION

Ivana Kulko

Cilj istraživanja bio je usporediti socijalno ponašanje djece, roditeljske odgojne vrijednosti te socijalizacijske ciljeve odgojitelja u vrtićima Agazzi i humanističke programske koncepcije. U istraživanju je sudjelovalo 106 roditelja i 18 odgojiteljica. Skalom PROS/AG roditelji i odgojiteljice procjenjivali su socijalno ponašanje 106 djece od 3 do 7 godina. Korišten je i Upitnik roditeljskih odgojnih vrijednosti (ROV) te Upitnik profesionalnih socijalizacijskih ciljeva, preferiranih metoda poučavanja i motiviranja. Roditelji procjenjuju stariju djecu prosocijalnijom od mlađe djece, ali nisu nađene značajne razlike s obzirom na spol djece i vrtić koji pohađaju. Odgojitelji također stariju djecu procjenjuju prosocijalnijom, a djecu iz vrtića Agazzi koncepcije prosocijalnijom od one iz vrtića humanističke koncepcije, dok nije bilo razlike s obzirom na spol djece. Roditelji dječake procjenjuju agresivnijima od djevojčica te mlađu djecu agresivnijom od starije, dok nije bilo razlike s obzirom na vrtić. Odgojitelji također procjenjuju dječake agresivnijima, a djecu u vrtiću humanističke koncepcije agresivnijom u odnosu na onu u Agazzi vrtiću, dok s obzirom na dob djece nije bilo razlike. S obzirom na roditeljske odgojne vrijednosti, roditeljima iz oba vrtića najvažnije su tradicionalne vrijednosti i konformizam, zatim obrazovanje, neovisnost i sreća, a najmanje uspjeh i prestiž. Agazzi odgojiteljice više potiču usvajanje zajedništva u odnosima te normi i vrijednosti od odgojiteljica humanističkog vrtića, koje više potiču pripremu za formalno obrazovanje te razvoj motoričkih i senzornih sposobnosti.

Ključne riječi: prosocijalno i agresivno ponašanje, roditeljske odgojne vrijednosti, socijalizacijski ciljevi odgojitelja, Agazzi metoda, humanistička metoda

The aim of this study was to compare children's social behavior, parenting values and early child care teacher's socialization goals in Agazzi and humanistic kindergartens. The study included 106 parents and 18 teachers. PROS/AG scale was used to assess the behavior of 106 children, aged 3 to 7. Parenting Values Scale (PVS) and Professional socialization goals, preferred teaching and motivation methods questionnaire were also used. Parents assessed older children as more prosocial than younger children, but no differences were found regarding children's gender and kindergarten they attended. Teachers also assessed older children as more prosocial as well as the children from Agazzi kindergarten, but there were no differences regarding children's gender. Parents assess boys as more aggressive than girls, as well as younger children, but there were no differences regarding kindergarten. Teachers see younger children as more aggressive as well as children from humanistic kindergarten, but no differences regarding the children's age were found. Parents from both kindergartens value traditional values and conformism the most, then education, independence and happiness, and at least success and prestige. Agazzi teachers focus on relational union and norms and values more than humanistic teachers, which in turn focus on preparation for formal education and the development of motor and sensory skills more.

Key words: prosocial and aggressive behavior, parenting values, socialization goals, Agazzi method, humanistic method

UVOD

U predškolskoj dobi intenzivira se djetetov socijalni razvoj. Polaskom u vrtić, u djetetov život ulazi velik broj novih osoba – vršnjaci, odgojitelji i drugo osoblje vrtića. Nova okolina povećava i broj međusobnih interakcija, ali i broj socijalnih situacija koje zahtijevaju adekvatnu prilagodbu i reagiranje. Kako će neko dijete reagirati i prilagoditi se određenoj socijalnoj situaciji ovisi o njegovim socio-emocionalnim sposobnostima, kao i o postupcima i ponašanjima koje je naučilo od modela s kojima se susreće u svojoj svakodnevnici, primarno roditelja i odgojitelja. Ponašanja koja upućuju na socijalnu kompetentnost su ona poput dobrih odnosa s drugima, iniciranje i ulazak u igru, uspješno rješavanje konflikata i prosocijalno ponašanje (Altay i Güre, 2012), a ponašanja koja su socijalno nepoželjna su fizička i verbalna agresija, ljutnja, odbijanje suradnje i druga (Denham i sur., 2001). Prema Bronfenbrennerovoj teoriji ekoloških sustava, obitelj i vrtićko okruženje predstavljaju mikrosustav predškolskog djeteta, aspekte njegove najuže okoline čiji se utjecaji međusobno prožimaju te time oblikuju i usmjeravaju djetetov razvoj (Vasta, Haith i Miller, 2005; Berk, 2006). Stoga je vrlo bitno razmotriti način na koji roditeljske odgojne vrijednosti i profesionalni socijalizacijski ciljevi odgojitelja utječu na djetetov socijalni razvoj, u ovom slučaju prosocijalno i agresivno ponašanje.

Prosocijalno i agresivno ponašanje

Kroz brojne interakcije s vršnjacima možemo puno saznati o djetetovim socijalnim, emocionalnim, jezičnim, mentalnim i psihičkim sposobnostima (Gülay, 2011). Te interakcije se odvijaju kroz različita ponašanja, a jedno od njih je i prosocijalno ponašanje – svako ponašanje koje dovodi do dobrobiti za drugu osobu, kao što su dijeljenje s drugima, pomaganje, suradnja, pristojno ponašanje, zaštita od opasnosti i nasilja, suosjećanje, pružanje pomoći i podrške (Vasta i sur., 2005; Gülay, 2011). Ono se može odvijati bez motiva za postizanjem vlastitih interesa, a očituje se u pružanju pomoći ili koristi drugim osobama, ili pak zbog očekivanja određene nagrade za sebe (Aronson, Wilson, i Akert, 2005). Društveno je poželjno da djeca usvoje ovakve načine ponašanja jer oni ukazuju na razvijenost socijalnih vještina i socijalne kompetencije (Gülay, 2011). Na pojavu prosocijalnog ponašanja utječe više čimbenika – spol, dob, stupanj emocionalnog, socijalnog i kognitivnog razvoja, prethodna iskustva,

tumačenje situacije, osobine ličnosti. U ranom djetinjstvu prosocijalno ponašanje najčešće se iskazuje kroz suradničku igru s vršnjacima u kojoj su djeca usmjerena prema zajedničkom cilju (Berk, 2006). Na primjer, dijeljenje može biti način započinjanja ili održavanja odnosa s vršnjacima ili odraslima (Hay, Caplan, Castle i Stimson, 1991) ili način rješavanja međusobnih sukoba. Razvojni psiholozi kognitivističkog usmjerenja, poput Piageta i Kohlberga, smatraju da postoji pozitivna korelacija između dječjeg moralnog rasuđivanja i prosocijalnog ponašanja (Krebs i Van Hesteren, 1994). Istraživanja prosocijalnog ponašanja potvrdila su da na učestalost pojave ovog oblika ponašanja utječe napredak u kognitivnom i emocionalnom razvoju, te prethodna iskustva davanja i primanja, što znači da će starija djeca češće iskazivati prosocijalno ponašanje nego mlađa djeca (Brajša-Žganec i Slunjski, 2007, Brebrić, 2008). Što se tiče spolnih razlika u učestalosti iskazivanja prosocijalnog ponašanja, velika većina istraživanja pokazuje da vršnjaci i učitelji, odnosno predškolski odgojitelji procjenjuju djevojčice puno spremnijima na prosocijalno ponašanje nego dječake (Vasta i sur., 2005). Prema teorijama socijalnog učenja, kod predškolske djece su potkrepljenja i učenje opažanjem drugih osnovni mehanizmi učenja prosocijalnog ponašanja. Potkrepljenja najčešće dolaze u obliku različitih nagrada poput pohvala od strane roditelja ili odgojitelja, te češćeg biranja za igru od strane vršnjaka. Također, prosocijalno ponašanje dovest će i do pojave pozitivnih osjećaja u djetetu poput ugone ili veselja što predstavlja pozitivno potkrepljenje za dijete i povećava vjerojatnost ponavljanja prosocijalnog ponašanja.

Drugi oblik socijalnog ponašanja koji je povezan sa socijalnim razvojem je agresivno ponašanje. To je ponašanje kod kojega postoji namjera da se naštetiti ljudima ili imovini, što je društveno neprihvatljivo (Vasta i sur., 2005). Ono je složeno socijalno ponašanje kojega određuje puno utjecajnih faktora, a većina spoznaja o ovom obliku ponašanja prikupljena je izravnim opažanjem dječjih interakcija s vršnjacima. S obzirom na oblik razlikujemo verbalnu (npr. nazivanje pogrdnim imenima, zadirkivanje, prijetnja) i tjelesnu agresiju (npr. udaranje, lupanje, grizenje). S obzirom na funkciju razlikujemo instrumentalnu agresiju, čiji je cilj dobiti ono što želimo i neprijateljsku agresiju, čiji je cilj nanijeti nekome štetu (Vasta i sur., 2005). U predškolskoj dobi prevladava tjelesne i instrumentalne agresija (Vasta i sur., 2005), a najčešće se izražava izravnim fizičkim i verbalnim postupcima (Keresteš, 2006). Istraživanja spolnih razlika

u učestalosti iskazivanja agresivnog ponašanja čvrsto su dokazala su da su dječaci agresivniji od djevojčica u predškolskoj i školskoj dobi (Vasta i sur., 2005). Sklonost ovakvom ponašanju u interakcijama s vršnjacima predviđa slabiju socijalnu prihvaćenost u grupi posebno kada takvo ponašanje nije u skladu s normama grupe (Denham i sur., 2001). Agresivno ponašanje, pogotovo kod dječaka, često zadaje brige roditeljima i odgojiteljima, a kod vršnjaka izaziva strah od upuštanja u interakciju s njima (Denham, i sur., 2001). Dok su dječaci više skloni fizičkoj agresiji, djevojčice češće iskazuju verbalnu agresiju (Denham i sur., 2001). Poznati eksperiment Alberta Bandure, autora teorije socijalnog učenja, pokazao je da djeca agresivno ponašanje najvećim dijelom uče opažanjem modela (Bandura, 1986, 1989). U predškolskoj dobi najvažniji su oni modeli s kojima dijete provodi najviše vremena – prije svega roditelji, a zatim odgojitelji i vršnjaci. Djeca mogu naučiti agresivno se ponašati opažajući agresivne interakcije vlastitih roditelja te braće i sestara. Također, istraživanja su pokazala da roditelji neposlušnost svoje agresivne djece češće rješavaju tjelesnim kažnjavanjem nego racionaliziranjem (Dodge, Pettit i Bates, 1994, Patterson, Reid i Dishion, 1992). Na taj način modeliraju agresivno ponašanje, djeca oponašaju što vide i prenose na interakcije s drugima, što na kraju ponovno izaziva agresivnu reakciju roditelja i time se zapravo zatvara začarani krug usvajanja agresivnog rješavanja problema. Istraživanja kognitivnih procesa agresivne djece pokazuju da je njihova razina moralnog rasuđivanja nešto niža (Bear, 1989), da rjeđe uzimaju u obzir namjere drugih (Sanvitale, Saltzstein i Fish, 1989) i da su manje empatična (Bryant, 1982, Ellis, 1982).

Roditeljske odgojne vrijednosti

Ponašanje roditelja pod velikim je utjecajem njihovih sustava stavova, vjerovanja, vrijednosti i životnih ciljeva (Darling i Steinberg, 1993). Budući da su oni najvažniji ljudi u životima djece, logično je za očekivati da će posredno roditeljski stavovi i vrijednosti utjecati na život djece – od prehrane do izbora vrtića i ostalih dječjih aktivnosti. Roditeljske odgojne vrijednosti su sustav vjerovanja o određenim osobinama, ciljevima i ponašanju koje oni smatraju važnima da ih djeca tijekom života usvoje ili razviju (Kuterovac Jagodić, 2015). Istraživanje Melvina L. Kohna (1963) pokazalo je da se roditelji razlikuju s obzirom na odgojne vrijednosti te da one imaju izravnu vezu s ponašanjem roditelja jer predstavljaju ciljeve koje roditelji žele postići u

odgoju djece. Luster, Rhoades i Haas (1989) su detaljnije istraživali Kohnovu hipotezu te su u vezu između roditeljskih odgojnih vrijednosti i ponašanja uveli i vjerovanja o odgoju djece, odnosno njihove ideje o tome kako te vrijednosti postići. Nalazi su pokazali da su roditelji koji vrednuju konformizam smatrali da se djeca trebaju držati čvrstih pravila kako bi odrasle u dobre osobe, za razliku od roditelja koji su više vrednovali samostalan izbor aktivnosti. Iako autori nisu istraživali bihevioralne posljedice ovih vjerovanja, referirajući se na nalaze prethodnih istraživanja (npr. Schaefer i Edgerton, 1985), prepostavili su da bi ovakva vjerovanja utjecala na roditeljsko oblikovanje dječje okoline za razvoj sukladno ciljevima koje žele postići. Istraživanje Pearson i Rao (2003) razmatralo je vezu između roditeljskih odgojnih ciljeva glede socijalizacije djece, roditeljskog ponašanja i razvojnih ishoda kod djece različitih kultura – engleske i kineske djece. Pokazalo se da kineski roditelji više vrednuju akademsko postignuće i poštovanje prema obitelji nego engleski roditelji, te da sukladno tome češće koriste autoritativni stil roditeljstva nego engleski roditelji. Bitno je spomenuti i saznanja o roditeljskim odgojnim vrijednostima u našoj kulturi. Lugomer Armano i suradnici u razdoblju od 2002. do 2006. godine istraživali su determinante roditeljskog ponašanja u poslijeratnom hrvatskom društvu u kojem su se između ostalog istraživale i roditeljske vrijednosti i ciljevi (Kuterovac Jagodić, 2015). U istraživanju je sudjelovalo više od 800 roditelja iz različitih dijelova Hrvatske, a rezultati su pokazali da roditelji najviše cijene odgojne vrijednosti povezane s obrazovanjem, samopouzdanjem i srećom, nešto manje se cijene tradicionalne vrijednosti i konformizam, dok su im najmanje važne bile vrijednosti povezane s uspjehom i prestižem (Kuterovac Jagodić, 2015).

Odgojne metode

Većina vrtića u Republici Hrvatskoj radi po programu određenom Nacionalnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014), koji se u praksi naziva i humanističkom metodom odgoja djece. U tekstu Kurikuluma kao ciljevi navode se osobna, emocionalna, tjelesna i obrazovna dobrobit, no za potrebe ovog rada, naglasak će biti na socijalnoj dobrobiti. Ona podrazumijeva uspješno interpersonalno funkcioniranje i razvijanje socijalnih kompetencija kao što su razumijevanje i prihvaćanje drugih i njihovih različitosti, poštivanje socijalnih normi, suradnja, konstruktivno rješavanje konflikata te razvijanje i održavanje kvalitetnih odnosa s

drugom djecom i odraslima (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014). Na temelju ovih odredaba svaki vrtić stvara vlastite konkretne svakodnevne dječje aktivnosti.

Međutim, manji broj vrtića koristi alternativne programe odgoja, kao što su Montessori metoda, Waldorfska metoda i Agazzi metoda. Osnova Montessori metode jest dopustiti djeci slobodu da se samostalno i neovisno razvijaju kroz „osjetljive stupnjeve“ učeći pritom preuzeti odgovornost za sebe te ljude i stvari oko sebe (Seitz i Hallwachs, 1996). Waldorfska metoda fokusira se na duhovni razvoj djece, razvoj osjetila te razvoj razumijevanja za ekologiju (Seitz i Hallwachs, 1996). Jedna od metoda obuhvaćenih ovim istraživanjem je Agazzi metoda stoga će u nastavku ona biti detaljnije opisana.

Začetnice Agazzi metode su sestre Rosa i Carolina Agazzi, pedagoginje iz Brescie (Italija) koje su pod vodstvom učitelja Pietra Pasqualija u kasnom 19. stoljeću nastojale didaktičkim metodama poboljšati neadekvatne uvjete boravka i odgoja djece u talijanskim vrtićima toga vremena (Gardani, 2012a). Metoda Agazzi 1950. postaje priznata od strane talijanskog ministarstva obrazovanja kao talijanska metoda predškolskog odgoja, a određena istraživanja pokazuju da 74% predškolskih ustanova u Italiji koristi ovu metodu (Gardani, 2012a). U ovoj metodi na vrtić se gleda kao na veliku obitelj u kojoj se osim kolektivne igre potiče i uzajamna pomoć i suradnja s vršnjacima. Za vrijeme boravka u vrtiću odgojitelji bi trebali djeci omogućiti usvajanje svijesti o važnosti reda i slobode unutar određenih granica, vjerski i moralni odgoj, intelektualni odgoj, jezično-lingvistički odgoj, estetski odgoj, higijenski odgoj, te vrtlarstvo i manualne radnje (npr. tkanje, bušenje, šivanje, crtanje, bojenje, preplitanje, savijanje, isijecanje), sve to kroz neprestano vježbanje konkretnih životnih radnji i vještina (Gardani, 2012b). Posebna važnost pridaje se socijalnom odgoju djece što se vidi i u postojanju posebnih pedagoških smjernica kao što su odgoj za mir, socijalni, etički i društveni odgoj, odgoj za razvoj, odgoj za kulturu prihvaćanja, ekološki odgoj, odgoj za komunikaciju, odgoj za teškoće (Gasparini, 2012). Odgojne skupine čine djeca različite dobi i uzrasta što potiče izgradnju kvalitetnog međuodnosa starije i mlađe djece u kojem se razvijaju osjećaji solidarnosti i brige za drugoga (Plavšić, 2015). Taj odnos se produbljuje kroz sustav „tutorstva“ – naime, svako dijete po upisu u vrtić dobije svog tutora, odnosno jedno od starije djece iz skupine koje se brine o njemu. To uključuje

pomoć oko pranja ruku, vezanja cipela, oblačenja i drugih jednostavnijih aktivnosti. Agazzi metoda također traži od odgojiteljica da budu brižne i mogu stvoriti okruženje vedrog obiteljskog doma. Odgojiteljica treba biti stručnjak za odgoj, samokritična i spremna poboljšavati metode učenja. Također treba biti prisutna u svim dječjim aktivnostima i poticati djecu da istražuju svoju okolinu (Plavšić, 2015). U Hrvatskoj djeluje samo jedan vrtić koji koristi Agazzi programsku koncepciju, Dječji vrtić „Zraka sunca“. Osnovan je u Križevcima 1995. godine pod pokroviteljstvom talijanskog Ministarstva vanjskih poslova.

Mnoga djeca predškolske dobi provode više svog budnog vremena u vrtićima s odgojiteljima i vršnjacima nego sa svojim roditeljima (Hsueh i Barton, 2005). Stoga je logično zaključiti da će i oni imati značajan utjecaj na razvoj dječjeg socijalnog ponašanja. U ovoj dobi djeca počinju razvijati različite sposobnosti i vještine kao što su interpersonalne i emocionalno-regulativne vještine, moralnost, život u grupi, priprema za akademsko obrazovanje, briga o sebi i druge (Hsueh i Barton, 2005). Iako je u kontekstu vrtića uloga vršnjaka značajna i ne treba je zanemariti prilikom proučavanja dječjeg ponašanja, ipak su odgojitelji važniji modeli jer sustavno oblikuju okolinu u kojoj se djeca razvijaju i uče (Hsueh i Barton, 2005). Vrtićka okolina proizlazi iz odgojiteljevih pedagoških znanja, sustava vjerovanja, stavova i shvaćanja o tome što čini prikladnu okolinu za kvalitetan razvoj predškolskog djeteta, što nadalje djeluje na djetetova iskustva i izbor aktivnosti (Miljak, 2009). Dio tog sustava vjerovanja su i socijalizacijski ciljevi, odnosno sve one sposobnosti i vještine čije usvajanje i razvoj odgojitelji žele postići kod djece koju odgajaju. Oni su važna tema istraživanja jer utječu na odgojiteljeve obrazovne stavove, interpretaciju i tumačenje dječjeg ponašanja te njihove aktivnosti u kontekstu vrtića (Gernhardt, Lamm, Keller i Döge, 2014). Istraživanja su pokazala da postoje kulturalne razlike u socijalizacijskim ciljevima, na primjer dječja prilagodba i poslušnost naglašena je u Brazilu, Kolumbiji, El Salvadoru i Tajvanu, dok je u SAD-u i Njemačkoj naglašena individualnost i inicijativa (Killen, Ardila-Rey, Barrakatz, i Wang, 2000; Schäfermeier, 2004; Friedlmeier, 1995; prema Gernhardt i sur., 2014). Razna istraživanja pokazala su da su moguće razlike i unutar kultura. Uz socijalizacijske ciljeve, postoje i bihevioralne strategije odgojitelja koje možemo podijeliti na konstruktivističke i didaktičke pristupe. Konstruktivistički pristup (utemeljen na Piagetovoj teoriji) usmjeren je na dijete – djeca sama kreiraju svoje

znanje o svijetu i odabiru aktivnosti, a odgojitelji ih usmjeravaju pružajući različite resurse za ostvarenje tih aktivnosti, te se povezuju s autonomijom (Gernhardt i sur., 2014). Didaktički pristupi koriste direktne i strukturirane metode ponavljanja i potkrepljenja, te se povezuju sa socijalnom odgovornošću i hijerarhijskom povezanošću (Gernhardt i sur., 2014). Istraživanja koja navode Gernhardt i suradnici (2014) bavila su se kulturalnim razlikama u socijalizacijskim ciljevima i bihevioralnim strategijama odgojitelja, no u ovom radu usporedba će biti izvršena na dva programa predškolskog odgoja – humanističke i Agazzi programske koncepcije.

Uvidom u sadržaje Nacionalnog kurikulumu i programa Agazzi koncepcije uviđamo razlike u definiranosti metoda i postupaka kojima se odvija socijalni odgoj djece i njegovanje interpersonalnih odnosa. Istraživanja pedagoških orijentacija u Republici Hrvatskoj je postupno sve više, no ovo je prvo psihološko istraživanje u kojem se pojavljuje Agazzi metoda u našoj zemlji.

CILJ

Cilj ovog istraživanja bio je usporediti učestalost prosocijalnog i agresivnog ponašanja predškolske djece, roditeljske odgojne vrijednosti te socijalizacijske ciljeve, preferirane metode poučavanja i motiviranja djece u vrtićima Agazzi i humanističke programske koncepcije.

PROBLEMI

1. Ispitati razlikuju li se djeca različite dobi i spola koja pohađaju vrtić humanističke programske koncepcije od djece koja pohađaju vrtić Agazzi programske koncepcije u učestalosti iskazivanja prosocijalnog ponašanja u slučaju kada te procjene vrše roditelji i u slučaju kada procjene vrše odgojitelji.
2. Ispitati razlikuju li se djeca različite dobi i spola koja pohađaju vrtić humanističke programske koncepcije od djece koja pohađaju vrtić Agazzi programske koncepcije u učestalosti iskazivanja agresivnog ponašanja u slučaju kada te procjene vrše roditelji i u slučaju kada procjene vrše odgojitelji.

3. Ispitati razlikuju li se roditelji djece koja polaze vrtiće humanističke i Agazzi programske koncepcije u svojim roditeljskim vrijednostima.
4. Ispitati postoje li razlike u profesionalnim socijalizacijskim ciljevima između odgojiteljica humanističke i Agazzi programske koncepcije.

HIPOTEZE

1. Roditelji i odgojiteljice procijenit će djevojčice sklonijima prosocijalnom ponašanju nego dječake. Prosocijalno ponašanje povećavat će se s dobi djece. Procjene prosocijalnog ponašanja koje daju roditelji bit će više od procjena koje daju odgojiteljice. Procjene prosocijalnog ponašanja koje daju odgojiteljice Agazzi programske koncepcije bit će više od onih koje daju odgojiteljice humanističke programske koncepcije.
2. Dječake će se procijeniti agresivnijima u odnosu na djevojčice, a ta razlika će se smanjivati s dobi. Roditeljske procjene agresivnog ponašanja bit će niže od procjena odgojiteljica. Procjene agresivnog ponašanja koje daju odgojiteljice Agazzi programske koncepcije bit će niže od onih koje daju odgojiteljice humanističke programske koncepcije.
3. Roditeljske odgojne vrijednosti razlikovat će se tako da će roditeljima humanističke programske koncepcije bit će važniji obrazovanje, samopouzdanje i sreća, a roditeljima Agazzi programske koncepcije bit će važnije tradicionalne vrijednosti i konformizam, dok neće biti razlike za važnost uspjeha i prestiža.
4. Odgojiteljice humanističke programske koncepcije više će vrednovati ciljeve povezane s individualnim razvojem, dok će odgojiteljice Agazzi programske koncepcije više vrednovati ciljeve povezane s interpersonalnim odnosima.

METODA

Sudionici

U ovom istraživanju sudjelovalo je 106 roditelja (14 očeva i 92 majke) djece od 3 do 7 godina. Iz Dječjeg vrtića „Križevci“ (humanistička programska orijentacija) sudjelovalo je 48 roditelja. Dob roditelja kretala se od 25 do 50 godina ($M = 36.56$

godina, $SD = 4.766$). Prema bračnom statusu 87.5% je udato/oženjeno, a najčešći broj djece u obitelji bio je dvoje (54.2%). Prema obrazovnoj strukturi roditelja, najviše je onih sa srednjom stručnom spremom (50.0%), zatim s visokom (29.2%), a najmanje s višom (20.8%). Većina roditelja prihode svoje obitelji procjenjuje prosječnima (81.3%) ili malo iznadprosječnima (12.5%). Po pitanju religioznosti 70.8% izjavilo je da se smatraju religioznima te se najveći dio deklarira kao katolici (87.5%). Iz Dječjeg vrtića „Zraka sunca“ (Agazzi programska orijentacija) sudjelovalo je 58 roditelja. Dob roditelja kretala se od 24 do 46 godina ($M = 35.32$ godina, $SD = 4.892$). Prema bračnom statusu 89.7% je udato/oženjeno, a najčešći broj djece u obitelji bio je dvoje (60.3%). S obzirom na obrazovanje, najviše je roditelja sa srednjom stručnom spremom (39.7%), zatim s visokom (37.9), a najmanje s višom (20.7%). Većina roditelja prihode svoje obitelji procjenjuje prosječnima (63.8%) ili malo iznadprosječnima (22.4%). Religioznima se smatra 79.3%, te se najveći dio deklarira kao katolici (93.1%). Između roditelja dvaju vrtića nije bilo razlike u ukupnom broju djece u obitelji, obrazovanju, bračnom statusu, religioznosti i religiji, no nađena je razlika u procijenjenim prihodima ($\chi^2(1, N = 106) = 5.623, p < .05$), odnosno prihodi roditelja iz DV „Zraka sunca“ bili su statistički značajno viši.

Roditelji su procjenjivali vlastitu djecu, dakle ukupno 106 djece iz oba vrtića, odnosno 48 djece iz DV „Križevci“ i 58 djece iz DV „Zraka sunca“. Iz DV „Križevci“ izvršena je procjena 31 dječaka i 17 djevojčica. Prosječna dob djece bila je 5.08 godina ($SD = 1.157$). Samo 18.8% djece pohađa neke aktivnosti izvan vrtića, uglavnom različite sportsko-rekreativne aktivnosti i glazbeni vrtić. Ozbiljnijih teškoća u razvoju ima 12.5% djece, a 4.2% boluje od neke kronične bolesti. Iz DV „Zraka sunca“ procijenjeno je 30 dječaka i 28 djevojčica. Prosječna dob djece bila je 4.90 godina ($SD = 1.039$). Čak 37.9% djece pohađa neke aktivnosti izvan vrtića kao što su različite sportsko-rekreativne aktivnosti, glazbeni vrtić, učenje stranih jezika i duhovni susreti. Ozbiljnijih teškoća u razvoju ima 12.1% djece, a 3.4% boluje od neke kronične bolesti. Broj dječaka i djevojčica iz dvaju vrtića bio je podjednak te se djeca nisu statistički razlikovala po dobi i spolu, broju djece s teškoćama u razvoju i kroničnim bolestima, no pokazalo se da više djece iz DV „Zraka sunca“ pohađa određene aktivnosti izvan vrtića.

Također, u istraživanju je sudjelovalo 18 odgojiteljica, 11 iz Dječjeg vrtića „Križevci“ i 7 iz Dječjeg vrtića „Zraka sunca“. Svi odgojitelji bili su žene. Dob

odgojiteljica iz DV „Križevci“ kretala se od 28 do 53 godina ($M = 40.80$, $SD = 9.449$). S obzirom na bračni status 72.7% je udato, 81.8% ima vlastitu djecu, od toga većina (45.5%) ima dvoje djece u obitelji. Prosjek godina radnog staža na mjestu odgojiteljice bio je 15.70 ($SD = 8.179$), a prosjek radnog staža u trenutnom vrtiću 17.20 godina ($SD = 10.031$). Dob odgojiteljica iz DV „Zraka sunca“ kretala se od 28 do 50 godina ($M = 38.43$, $SD = 8.423$). S obzirom na bračni status 85.7% je udato, 71.4% ima vlastitu djecu (jedno dijete 28.6%, dvoje djece 14.3%, troje djece 28.6%). Prosjek godina radnog staža na mjestu odgojiteljice bio je 13.71 ($SD = 5.707$), a prosjek radnog staža u trenutnom vrtiću 12.37 godina ($SD = 7.582$). Odgojiteljice dvaju vrtića nisu se statistički razlikovale prema navedenim varijablama.

Postupak

Istraživanje je provedeno u gradu Križevcima u Dječjem vrtiću „Zraka sunca“ i Dječjem vrtiću „Križevci“. Prikupljanje podataka izvršeno je u svibnju i lipnju 2016. godine. Nakon inicijalnog razgovora s ravnateljicama vrtića u kojem je objašnjena svrha i postupak istraživanja te dobiven pristanak za provedbu istraživanja, odgojiteljice koje su pristale sudjelovati preuzele su upitnike za odgojiteljice i upitnike za roditelje. Odgojiteljice ($N = 18$) su bile zamoljene da podijele upitnike roditeljima djece u dobi od 3 do 7 godina i to bez obzira na spol roditelja. Nakon ispunjavanja upitnika, roditelji su vraćali upitnike odgojiteljicama koje su na posebnu listu upisivale imena djece koja će sudjelovati u daljnjem dijelu istraživanja u kojem je njihov zadatak bio procijeniti učestalost pojave prosocijalnog i agresivnog ponašanja kod djeteta. Kako je istraživanje provedeno pri kraju pedagoške godine, pretpostavka je da bila da su do tada već sve odgojiteljice upoznale djecu i da mogu dati adekvatne procjene njihova ponašanja. Kako bi se zaštitio identitet djeteta, i roditelji i odgojiteljice dobili uputu da upitnike kodiraju tako da se kreira šifra djeteta pomoću njegovih inicijala i datuma rođenja bez godine (npr. IK0608). Također, odgojiteljicama je podijeljen upitnik za odgojiteljice uz napomenu da je anoniman i da ga ispune sukladno drugim obavezama i aktivnostima u okviru vlastite odgojne skupine.

Instrumenti

Upitnik za roditelje sadržavao je *Skalu za procjenu agresivnosti i prosocijalnog ponašanja kod djece PROS/AG* (Žužul i Vlahović-Štetić, 1992), *Upitnik roditeljskih*

odgojnih vrijednosti ROV (Keresteš, Kuterovac Jagodić i Brković, 2006) te pitanja o određenim demografskim podacima. Skala PROS/AG sastoji se od 20 tvrdnji, 10 za agresivno i 10 za prosocijalno ponašanje koje se najčešće javljaju i lako su zamjetljive u okruženju vrtića. Zadatak procjenjivača bio je na skali Likertovog tipa s pet stupnjeva procijeniti s kojom učestalošću se pojavljuje navedeno ponašanje kod pojedinog djeteta, pri čemu su brojevi označavali: *1 – nikad se tako ne ponaša, 2 – rijetko se tako ponaša, 3 – ponekad se tako ponaša, 4 – često se tako ponaša, 5 – gotovo uvijek se tako ponaša*. Zbroj zaokruženih brojeva na neparnim česticama daju ukupnu procjenu prosocijalnog ponašanja, dok zbroj parnih čestica daje ukupnu procjenu agresivnog ponašanja. Iako je skala primarno namijenjena odgojiteljima, prema obrazloženju autora, procjenu pomoću ove skale mogu vršiti sve osobe koje mogu dovoljno često opažati djetetovo ponašanje, zbog čega je u ovom slučaju ona dana i roditeljima. Raspon rezultata za obje subskele kreće se od 10 do 50, pri čemu viši rezultat ukazuje na viši stupanj razvijenosti prosocijalnog, odnosno agresivnog ponašanja. Pouzdanost subskele prosocijalnog ponašanja iznosi $\alpha = .93$, a pouzdanost subskele agresivnog ponašanja $\alpha = .95$ (Vlahović-Štetić, 1994). U ovom istraživanju pouzdanost subskele prosocijalnog ponašanja izračunata Cronbachovim alfa koeficijentom iznosila je $\alpha = .87$, a pouzdanost subskele agresivnog ponašanja $\alpha = .85$.

Upitnik roditeljskih odgojnih vrijednosti (Keresteš, Kuterovac Jagodić i Brković, 2006) sastoji se od 18 čestica podijeljenih u tri subskele. Prva subskala „Obrazovanje, samopouzdanje i sreća“ (6 čestica) sadrži vrijednosti poput dobrog obrazovanja, kontrole vlastitog ponašanja, raznolikost interesa i borba za njih te sreća. Subskala „Uspjeh i prestiž“ (5 čestica) objedinjuje vrijednosti i ciljeve poput omiljenosti u društvu, da dijete bude dobro odjeveno, prilagodljivo, ima ugledan posao i puno novaca. Treća subskala „Tradicionalne vrijednosti i konformizam“ (7 čestica) sadrži vrijednosti kao što su poslušnost, urednost i briga o higijeni, pažljivost prema drugima, obiteljski tip osobe, obzirnost, skromnost i poštenje. U upitniku postoji i dodatna čestica otvorenog tipa „*Nešto drugo, što?*“ gdje roditelji mogu dopisati neku vlastitu vrijednost koju smatraju važnom, a nije obuhvaćena prethodno prezentiranim česticama. Zadatak roditelja jest na skali Likertovog tipa sa četiri stupnja procijeniti koliko im je važno da vlastitim odgojem postignu razvoj određenih osobina, ponašanja i ciljeva kod djece, pri čemu brojevi označavaju: *1 – Nimalo, 2 – Donekle, 3 – Prilično, 4 – Jako*. Cijela skala

ima visoku unutarnju konzistenciju, a pouzdanost skale u ovom istraživanju izračunata Cronbachovim alfa koeficijentom iznosila je $\alpha = .85$.

Odgojiteljice su također procjenjivale djecu skalom PROS/AG nakon što su roditelji vratili ispunjene upitnike. Također, ispunjavale su i prevedenu verziju *Upitnika profesionalnih socijalizacijskih ciljeva, preferiranih metoda poučavanja i motiviranja* korištenog u kros-kulturalnom istraživanju socijalizacijskih ciljeva i preferiranih bihevioralnih strategija predškolskih odgojitelja Gernhardt i suradnika (2014). *Upitnik* se sastoji od pitanja otvorenog tipa koja se dotiču misije vrtića, odgojno-obrazovnih ciljeva (najvažnije sposobnosti, kompetencije i vještine, obrazovni ciljevi, socijalne kompetencije), metoda poučavanja i metoda motiviranja djece na sudjelovanje u dnevnim aktivnostima. Odgovori u ovom dijelu upitnika kodirani su pomoću uputa iz navedenog istraživanja Gernhardt i suradnika (2014). Svi ciljevi, koje su odgojiteljice navele u svojim odgovorima, ispisani su te su uz upute i opis kategorija dani još dvama procjenjivačima na kategoriziranje. Slaganje procjenjivača izraženo Cohenovim kappa koeficijentom iznosilo je $\kappa = 0.317$. Nakon analize slaganja procjenjivača i istraživača, formirane su finalne kategorije u koje su se svrstavali ciljevi. Zatim su računati omjeri u kojima je zastupljena pojedina kategorija u svakome upitniku. Na primjer, ako je neka od odgojiteljica kao ciljeve koje želi postići navela „samopouzdanje“, „prihvaćanje drugih“, „samostalnost“, i „poštivanje drugih“, prva dva cilja bila su svrstana u kategoriju „Psihološka autonomija“ i podijeljena s ukupnim brojem navedenih ciljeva, dakle $2/4=0.5$, dok su ostala dva cilja svrstana u kategorije „Autonomija u akciji“ i „Psihološka povezanost“ te su njihovi omjeri iznosili $1/4=0.25$. Korišteno je ukupno devet kategorija za kodiranje odgovora: Psihološka autonomija, Psihološka povezanost, Zajedništvo u odnosima, Norme i vrijednosti, Interakcijske vještine, Priprema za formalno obrazovanje, Estetsko obrazovanje, Autonomija u akciji i Motoričke i senzorne sposobnosti. Kategorija *Psihološka autonomija* sadrži ciljeve u kojima je fokus na dječjim osobinama ličnosti i njihovoj individualnosti. *Psihološka povezanost* odnosi se na povezanost s drugima, odnosno veze i prijateljstva u psihološkom smislu. *Zajedništvo u odnosima* odnosi se na dječja iskustva nerazdvojiva od grupe. Kategorija *Norme i vrijednosti* sadrži ciljeve kao što su usvajanje hijerarhijske socijalne strukture, socijalnih konvencija i identifikacija sa socijalnim ulogama. *Interakcijske vještine* odnose se na usvajanje vještina povezanih s drugima, kao što su igra, komunikacija s

drugima i razrješavanje sukoba. *Priprema za formalno obrazovanje* odnosi se na pripremu za kompetencije vezane uz školu. *Estetsko obrazovanje* odnosi se na različite oblike likovnog stvaranja i izražavanja. Kategorija *Autonomija u akciji* referira se na usvajanje određenih životne vještine, a *Motoričke i senzorne sposobnosti* na razvoj motornih i senzornih aktivnosti, te vještina i percepcije. Isti postupak kodiranja korišten je i za preferirane metode poučavanja i metode motiviranja. Za analizu preferiranih metoda poučavanja korišteni su odgovori odgojiteljica na pitanje: „Na koji način pokušavate postići odgojno-obrazovne ciljeve?“. Odgovori su svrstavani u tri kategorije: Metode utemeljene na naukovanju, Metode usmjerene na dijete i Kompetencije učitelja/odgojitelja. *Metoda temeljena na naukovanju* predstavlja didaktički pristup poučavanja gdje je fokus na direktnim, visoko strukturiranim strategijama i hijerarhijskoj strukturi interakcije. *Metode usmjerene na dijete* predstavljaju konstruktivistički pristup poučavanju gdje su strategije učenja temeljene na pojedincu, odnosno na djetetu. Kategorija *Kompetencije učitelja/odgojitelja* odnosi se na profesionalnu stručnost i suradnju sa stručnjacima i kolegama. Za analizu preferiranih metoda motiviranja, korišteni su odgovori na pitanje: „Kako motivirate djecu na učenje?“, a kategorije u koje su odgovori svrstavani bile su: Intrinzična motivacija i Ekstrinzična motivacija. Detaljniji opis kategorija s primjerima mogućih odgovora nalazi se u Prilogu A.

REZULTATI

Prosocijalno i agresivno ponašanje djece

Kako bismo dobili odgovor na prvi problem, provedena je višesmjerna (složena) analiza varijance za nezavisna mjerenja. Zavisne varijable predstavljaju aritmetičke sredine ukupnih rezultata procjena roditelja i aritmetičke sredine ukupnih rezultata procjena odgojiteljica, posebno za prosocijalno i posebno za agresivno ponašanje djece koji su postignuti na upitniku PROS/AG. Nacrt je bio 2x2x3, gdje su nezavisne varijable koje su se testirale bile *spol djeteta* (muški/ženski), *vrtić* koji djeca pohađaju (DV „Zraka sunca/DV „Križevci“) i *dob djeteta* koja je podijeljena u tri kategorije. Djeca su podijeljena u sljedeće kategorije: najmlađa (od 3 godine do 4 godine i 6 mjeseci), srednja (od 4 godine i 7 mjeseci do 5 godina i 6 mjeseci), te najstarija skupina

(od 5 godina i 7 mjeseci do 7 godina). Djeca su u ove kategorije podijeljena nakon analize strukture uzorka kako bi se dobile grupe s podjednakim brojem procjenjivane djece u svakoj, pa je tako u najmlađoj i najstarijoj skupini 35 djece, a u srednjoj skupini 36 djece (ukupno $N = 106$). Navedena raspodjela djece po dobi korištena je u svim daljnjim analizama rezultata koje uključuju ovu varijablu.

Najprije su analizirane procjene prosocijalnog ponašanja koje su davali roditelji. Pokazalo se da glavni efekt spola djeteta nije statistički značajan ($F(1,94) = 2.60$, $p >.05$, $\eta_p^2 = .03$), što znači da se djeca ne razlikuju po spolu u izražavanju prosocijalnog ponašanja, odnosno roditelji procjenjuju da djevojčice i dječaci jednakom učestalošću iskazuju prosocijalno ponašanje. Glavni efekt vrtića također se nije pokazao statistički značajnim ($F(1,94) = 0.01$, $p >.05$, $\eta_p^2 = .00$), odnosno procjene roditelja djece iz oba vrtića pokazuju da se djeca ne razlikuju u iskazivanju prosocijalnog ponašanja s obzirom na to koji vrtić polaze. Glavni efekt dobi djeteta pokazao se statistički značajnim ($F(2,94) = 4.28$, $p <.05$, $\eta_p^2 = .08$), odnosno da se djeca razlikuju po dobi u izražavanju prosocijalnog ponašanja i to tako da starija djeca češće iskazuju prosocijalno ponašanje od mlađe djece. Scheffeov post-hoc test pokazao je da su djeca iz najmlađe dobne kategorije značajno manje prosocijalna od djece iz najstarije dobne kategorije, dok između najmlađe i srednje te srednje i najstarije kategorije nema statistički značajne razlike. Međutim, interakcija ovih nezavisnih varijabli nije se pokazala značajnom ($F(2,94) = 0.47$, $p >.05$; $\eta_p^2 = .01$) u odnosu na prosocijalno ponašanje. Rezultati su detaljnije prikazani u Tablici 1.

Tablica 1

Procjene roditelja o učestalosti prosocijalnog ponašanja djece s obzirom na spol i dob djeteta te programsku koncepciju vrtića kojeg polaze ($N=106$)

Spol djeteta		Programska koncepcija							
		Agazzi				Humanistička			
		Dječaci		Djevojčice		Dječaci		Djevojčice	
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Dob djeteta	najmlađa	36.45	5.820	37.25	8.447	35.90	6.244	37.50	4.848
	srednja	36.44	6.464	42.75	2.659	39.47	5.153	41.50	4.796
	najstarija	40.10	5.021	42.00	4.156	40.67	6.919	39.14	4.706
Ukupno		37.67	5.839	40.86	5.733	38.55	5.977	39.12	4.729

Legenda: Dobne skupine: najmlađa: 3 g - 4 g 6 mj, srednja: 4 g 7 mj - 5 g 6 mj, najstarija: 5 g 7 mj - 7 g.

Zatim je izvršena analiza procjena prosocijalnog ponašanja koje su davale odgojiteljice. Pokazalo se da glavni efekt spola djeteta nije bio statistički značajan ($F(1,94) = 1.40, p >.05, \eta_p^2 = .01$), što znači da se djeca ne razlikuju po spolu u izražavanju prosocijalnog ponašanja, odnosno odgojiteljice procjenjuju da djevojčice i dječaci jednakom učestalošću iskazuju prosocijalno ponašanje. Međutim, glavni efekt vrtića pokazao se statistički značajnim ($F(1,94) = 34.54, p >.01, \eta_p^2 = .27$), odnosno procjene odgojiteljica iz ova dva vrtića se razlikuju i to tako da odgojiteljice iz DV „Zraka sunca“ procjenjuju učestalost iskazivanja prosocijalnog ponašanja kod djece većom nego odgojiteljice iz DV „Križevci“. Glavni efekt dobi djeteta također se pokazao statistički značajnim ($F(2,94) = 10.87, p < .01, \eta_p^2 = .19$), odnosno odgojiteljice, kao i roditelji, procjenjuju da starija djeca češće iskazuju prosocijalno ponašanje od mlađe djece, a daljnjom analizom Scheffeovim post-hoc testom pokazalo se da su djeca iz najmlađe kategorije statistički značajno manje prosocijalna od djece iz srednje i najstarije kategorije, dok između posljednje dvije kategorije ne postoji statistički značajna razlika. Međutim, kao i kod procjena roditelja, interakcija ovih nezavisnih varijabli i u ovom slučaju pokazala se neznačajnom ($F(2,94) = 0.18, p >.05, \eta_p^2 = .00$) u odnosu na prosocijalno ponašanje. Rezultati su prikazani u Tablici 2.

Tablica 2

Procjene odgojiteljica o učestalosti prosocijalnog ponašanja djece s obzirom na spol i dob djeteta te programsku koncepciju vrtića kojeg polaze ($N=18$)

Spol djeteta	Programska koncepcija								
	Agazzi				Humanistička				
	Dječaci		Djevojčice		Dječaci		Djevojčice		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
najmlađa	37.64	5.767	41.25	5.994	31.00	9.092	31.33	10.053	
Dob djeteta	Srednja	42.22	4.206	44.88	3.643	35.33	5.287	38.00	2.944
	najstarija	44.30	3.831	45.42	4.738	39.67	5.203	37.86	6.040
Ukupno	41.23	5.418	44.07	5.025	34.77	7.214	35.59	7.575	

Legenda: Dobne skupine: najmlađa: 3 g - 4 g 6 mj, srednja: 4 g 7 mj - 5 g 6 mj, najstarija: 5 g 7 mj - 7 g.

Isti postupci provedeni su i za zavisnu varijablu agresivnog ponašanja, posebno za roditelje i odgojiteljice. Najprije je izvršena analiza procjena roditelja koja je pokazala da postoji statistički značajan glavni efekt spola ($F(1,94) = 9.15, p <.01, \eta_p^2 =$

.09), pri čemu roditelji procjenjuju da dječaci češće iskazuju agresivno ponašanje nego djevojčice. Sljedeći glavni efekt je dob djeteta koji je također statistički značajan ($F(2,94) = 5.58, p < .01, \eta_p^2 = .11$), pri čemu su mlađa djeca statistički značajno agresivnija od starije djece. Scheffeov post-hoc test pokazao je da je razlika u iskazivanju agresivnog ponašanja najveća između najmlađe i najstarije kategorije procjenjivane djece, dok nema statistički značajne razlike između najmlađe i srednje te srednje i najstarije kategorije dobi djece. Glavni efekt vrtića nije se pokazao statistički značajnim ($F(1,94) = 1.84, p > .05, \eta_p^2 = .02$), što ukazuje da roditelji djece iz oba vrtića procjenjuju jednako agresivnima. Također, i u ovom slučaju efekt interakcije svih triju nezavisnih varijabli pokazao se neznačajnim ($F(2,94) = 1.38, p > .05, \eta_p^2 = .03$) u odnosu na agresivno ponašanje. Rezultati su detaljnije prikazani u Tablici 3.

Tablica 3

Procjene roditelja o učestalosti agresivnog ponašanja djece s obzirom na spol i dob djeteta te programsku koncepciju vrtića kojeg polaze ($N=106$)

Spol djeteta		Programska koncepcija							
		Agazzi				Humanistička			
		Dječaci		Djevojčice		Dječaci		Djevojčice	
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Dob djeteta	najmlađa	21.00	4.290	22.00	7.151	25.10	6.226	20.00	4.195
	Srednja	21.78	5.357	15.75	2.659	22.27	6.065	17.00	4.082
	najstarija	18.00	4.110	16.00	3.357	19.67	4.633	18.71	3.094
Ukupno		20.23	4.710	17.64	5.251	22.68	6.019	18.76	3.683

Legenda: Dobne skupine: najmlađa: 3 g - 4 g 6 mj, srednja: 4 g 7 mj - 5 g 6 mj, najstarija: 5 g 7 mj - 7 g.

Zatim je izvršena analiza procjena agresivnog ponašanja koje su davale odgojiteljice. U ovom slučaju glavni efekti spola i vrtića pokazali su se statistički značajnima pri razini rizika od $p < .01$ – spol djeteta ($F(1,94) = 6.49, \eta_p^2 = .06$), vrtić ($F(1,94) = 21.76, \eta_p^2 = 0.19$). Međutim, jedino se u ovom slučaju glavni efekt dobi nije pokazao se statistički značajnim ($F(2,94) = 1.18, p > .05, \eta_p^2 = .02$), što znači da odgojiteljice djecu različite dobi procjenjuju jednako agresivnom. Interakcija svih triju nezavisnih varijabli i u ovom slučaju nije se pokazala značajnom ($F(2,94) = 0.59, p > .05, \eta_p^2 = .01$) u odnosu na agresivno ponašanje.

Tablica 4

Procjene odgojiteljica o učestalosti agresivnog ponašanja djece s obzirom na spol i dob djeteta te programsku koncepciju vrtića kojeg polaze (N=18)

Spol djeteta		Programska koncepcija							
		Agazzi				Humanistička			
		Dječaci		Djevojčice		Dječaci		Djevojčice	
		M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Dob djeteta	najmlađa	19.91	6.774	17.00	6.370	25.00	7.394	19.83	6.616
	Srednja	15.78	3.993	12.75	2.121	27.93	9.145	18.75	9.708
	najstarija	15.60	4.812	15.75	3.361	20.33	4.179	20.86	5.178
Ukupno		17.23	5.630	15.25	4.377	25.52	8.169	20.00	6.490

Legenda: Dobne skupine: najmlađa: 3 g - 4 g 6 mj, srednja: 4 g 7 mj - 5 g 6 mj, najstarija: 5 g 7 mj - 7 g..

Roditeljske odgojne vrijednosti

Analiza rezultata postignutih na *Upitniku roditeljskih vrijednosti* pokazala je da postoji razlika u važnosti koju roditelji pridaju određenim odgojnim vrijednostima. Rezultati na pojedinim subskalama bili su vrlo visoki, budući da su roditelji najčešće odgovarali da pojedine vrijednosti smatraju „3 – Prilično“ ili „4 – Jako“ važnima, zbog čega su distribucije rezultata na subskalama negativnoasimetrične. Stoga je proveden Friedmanov neparametrijski test te su rezultati pokazali da postoji statistički značajna razlika u tome koje odgojne vrijednosti roditelji smatraju važnijima. Daljnja analiza pokazala je da roditelji najviše cijene vrijednosti koje pripadaju kategoriji tradicionalnih vrijednosti i konformizma ($M = 25.29$, $SD = 0.200$), zatim obrazovanje, neovisnost i sreća ($M = 21.82$, $SD = 0.183$), a najmanje uspjeh i prestiž ($M = 14.33$, $SD = 0.277$). Nisu pronađene razlike između roditelja dvaju vrtića, ali je pronađena razlika između majki i očeva. Očevima su nešto važniji obrazovanje, neovisnost i sreća (majke: $M = 21.70$, $SD = 1.924$; očevi: $M = 22.62$, $SD = 1.193$; $t(22.162) = 2.354$, $p < .05$, $d = 0.49$) te uspjeh i prestiž (majke: $M = 14.11$, $SD = 2.810$; očevi: $M = 15.71$, $SD = 2.525$; $t(101) = 2.008$, $p < .05$, $d = 0.57$) dok se prema tradicionalnim vrijednostima i konformizmu majke i očevi ne razlikuju ($t(103) = 1.121$, $p > .05$, $d = 0.32$). Također, u upitniku se posljednja u nizu nalazi jedna čestica otvorenog tipa gdje su roditelji mogli sami upisati koju vrijednost još smatraju važnom da postignu svojim odgojem. U svim slučajevima roditelji su važnost te dodane vrijednosti označili s 4 (jako važno), a sadržajnom analizom ustanovilo se da su to vrijednosti kao što su: ponos i upornost u ostvarenju

vlastitih postignuća, posjedovanje životnog cilja, sreća, snalažljivost, samoaktivnost, suosjećajnost, zdravlje.

Tablica 5

Usporedba roditeljskih odgojnih vrijednosti majki i očeva djece koja pohađaju vrtiće različitih programskih koncepcija ($N = 106$)

Odgojne vrijednosti	Programska koncepcija				Spol roditelja			
	Agazzi		Humanistička		Majke		Očevi	
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Obrazovanje, samopouzdanje i sreća	21.71	1.901	21.96	1.837	21.70	1.924	22.62	1.193
Uspjeh i prestiž	14.29	3.038	14.38	2.534	14.11	2.810	15.71	2.525
Tradicionalne vrijednosti i konformizam	25.33	2.055	25.23	2.066	25.20	2.072	25.86	1.875

Profesionalni odgojni ciljevi odgojitelja

Kao što je već spomenuto, odgovori odgojiteljica na otvorena pitanja o odgojno-obrazovnim ciljevima („Koje su najvažnije sposobnosti, kompetencije i vještine koje bi djeca trebala razviti i steći u Vašem vrtiću?“, „Koji su glavni obrazovni ciljevi Vašeg vrtića?“, „Koje su najvažnije socijalne kompetencije koje bi djeca trebala steći u Vašem vrtiću?“) kodirani su tako da je za svaku pojedinu kategoriju izračunat njen omjer zastupljenosti u ukupnom broju kategorija. Napravljena je rang lista svih kategorija profesionalnih odgojnih ciljeva za oba vrtića i za svaki zasebno (Tablica 6). Ukupni poredak ciljeva u Tablici 6 prikazuje koliko je pojedina kategorija ciljeva zastupljena u odgovorima svih odgojiteljica koje su sudjelovale u istraživanju, od više prema manje zastupljenima. Između kategorija Psihološka autonomija, Psihološka povezanost, Interakcijske vještine, Estetsko obrazovanje i Autonomija u akciji nije pronađena razlika između odgojiteljica oba vrtića. Međutim, odgojiteljice Agazzi programske koncepcije nešto više potiču zajedništvu u odnosima ($t(16) = 2.354, p < .05, d = 0.86$) i norme i vrijednosti ($t(16) = 3.511, p < .01, d = 1.34$), dok odgojiteljice humanističke programske koncepcije više potiču pripremu za formalno obrazovanje ($t(11.709) = -3.851, p < .01, d = 1.20$) te razvoj motoričkih i senzornih sposobnosti ($t(15.913) = -2.525, p < .05, d = 1.20$). Ove razlike prikazane su detaljnije u Tablici 7.

Tablica 6

Učestalost pojave navedenih kategorija profesionalnih socijalizacijskih ciljeva u odgovorima odgojiteljica s obzirom na programsku orijentaciju vrtića od najviše do najmanje zastupljene kategorije (N=18)

Ukupni poredak odgojnih ciljeva	Poredak ciljeva – Agazzi metoda	Poredak ciljeva – Humanistička metoda
1. Norme i vrijednosti	Norme i vrijednosti*	Psihološka autonomija
2. Psihološka autonomija	Psihološka autonomija	Norme i vrijednosti
3. Interakcijske vještine	Autonomija u akciji	Interakcijske vještine
4. Autonomija u akciji	Psihološka povezanost	Priprema za formalno obrazovanje*
5. Psihološka povezanost	Zajedništvo u odnosima*	Estetsko obrazovanje
6. Priprema za formalno obrazovanje	Interakcijske vještine	Autonomija u akciji
7. Zajedništvo u odnosima	Estetsko obrazovanje	Psihološka povezanost
8. Motoričke i senzorne sposobnosti	Motoričke i senzorne sposobnosti	Motoričke i senzorne sposobnosti*
9. Estetsko obrazovanje	Priprema za formalno obrazovanje	Zajedništvo u odnosima

Legenda: *kategorije ciljeva u kojima je nađena razlika u zastupljenosti.

Odgovori na pitanje „Na koji način pokušavate postići odgojno-obrazovne ciljeve?“ analizirani su t-testom kako bi se saznalo postoje li razlike u preferiranim metodama poučavanja. Rezultati su pokazali da odgojiteljice humanističke programske koncepcije više koriste metode utemeljene na naukovanju (Agazzi: $M = 0$, $SD = 0$; humanistička metoda: $M = 0.28$, $SD = 0.386$; $t(10.000) = -2.448$, $p < .05$, $d = 0.85$) i metode usmjerene na dijete (Agazzi: $M = 0.14$, $SD = 0.244$; humanistička metoda: $M = 0.68$, $SD = 0.396$; $t(16) = -3.199$, $p < .01$, $d = 1.25$), dok odgojiteljice Agazzi programske koncepcije više koriste metode utemeljene na kompetencijama učitelja/odgojitelja (Agazzi: $M = 0.86$; $SD = 0.244$; humanistička metoda: $M = 0.04$, $SD = 0.121$; $t(16) = -3.199$, $p < .01$, $d = 1.25$). Analiza odgovora na pitanje „Kako motivirate djecu na učenje?“ pokazala je da nema razlike između vrtića s obzirom na preferiranu metodu motivirana djece (ekstrinzična: $M_A = 0.05$, $SD_A = 0.126$, $M_H = 0.07$, $SD_H = 0.173$, $t(16) = -0.372$, $p > .05$, $d = 0.41$; intrinzična: $M_A = 0.95$, $SD_A = 0.126$, $M_H = 0.92$, $SD_H = 0.173$,

$t(16) = -0.372, p >.05, d = 0.20$ – oba vrtića oslanjaju se na intrinzično motiviranje djece na sudjelovanje u aktivnostima ($\chi^2(2, N = 18) = 20.333, p <.01, \Phi^1 = 1.06$).

Tablica 7

Prosječni omjeri pojedinih kategorija profesionalnih socijalizacijskih ciljeva u odgovorima odgojiteljica s obzirom na programsku orijentaciju vrtića ($N = 18$)

	Programska koncepcija						Razlika dviju koncepcija <i>t</i>
	Agazzi		Humanistička		Ukupno		
Profesionalni socijalizacijski ciljevi	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	
Psihološka autonomija	0.19	0.136	0.23	0.149	0.21	0.141	-0.560
Psihološka povezanost	0.11	0.096	0.09	0.051	0.10	0.071	0.774
Zajedništvo u odnosima	0.09	0.041	0.04	0.057	0.06	0.058	2.354*
Norme i vrijednosti	0.38	0.133	0.18	0.104	0.26	0.149	3.511**
Interakcijske vještine	0.05	0.067	0.17	0.173	0.12	0.152	-1.791
Priprema za formalno obrazovanje	0.01	0.020	0.11	0.084	0.07	0.083	-3.851**
Estetsko obrazovanje	0.02	0.037	0.02	0.024	0.02	0.029	0.283
Autonomija u akciji	0.14	0.081	0.10	0.081	0.11	0.080	0.917
Motoričke i senzorne sposobnosti	0.01	0.034	0.07	0.060	0.05	0.058	-2.525*

Legenda: * razlika je značajna pri razini rizika .05; ** razlika je značajna pri razini rizika .01.

RASPRAVA

Cilj ovog istraživanja bilo je doznati postoje li razlike u učestalosti iskazivanja prosocijalnog i agresivnog ponašanja predškolske djece, roditeljskim odgojnim vrijednostima te socijalizacijskim ciljevima, preferiranim metodama poučavanja i motiviranja djece u vrtićima Agazzi i humanističke programske koncepcije.

¹ Φ - (fi) koeficijent; mjera za veličinu učinka χ^2 -testa

Prosocijalno i agresivno ponašanje

Što se tiče prosocijalnog ponašanja, i roditelji i odgojiteljice procjenjuju da djevojčice i dječaci jednakom učestalošću iskazuju prosocijalno ponašanje. Ovi rezultati nisu u skladu s prethodnim istraživanjima u kojima djevojčice konzistentno pokazuju veće tendencije ka prosocijalnom ponašanju, odnosno pozitivnim interakcijama s vršnjacima i odgojiteljima nego dječaci koji iskazuju više negativnih interakcija s vršnjacima i odgojiteljima (Altay i Güre, 2012). Što se tiče spolnih razlika u učestalosti iskazivanja prosocijalnog ponašanja, velika većina istraživanja pokazuje da vršnjaci, predškolski odgojitelji i roditelji procjenjuju djevojčice puno spremnijima na prosocijalno ponašanje u odnosu na dječake (Vasta i sur., 2005; Altay i Güre, 2012). Kroz proces socijalizacije djecu se potiče na usvajanje društveno poželjnih ponašanja povezanih sa svojim rodnim ulogama te ih se tretira s obzirom na te uloge. Na primjer, u zemljama zapadnog svijeta dječake se više fizički kažnjava nego djevojčice (Holden, 2009). Stoga je moguće da će dječaci zbog procesa međugeneracijskog prijenosa nasilja naučiti da je to jedan od načina rješavanja problema. Efekt socijalizacije može se vidjeti i u poklanjanju igračaka – dječacima se češće poklanjaju igračke koje potiču akciju i natjecanje (npr. puške, automobili, alati i lopte), dok se djevojčicama poklanjaju igračke kojima mogu izraziti brigu i suradnju (lutke, servisi za čaj i drugo) (Berk, 2006).

Međutim, procjene roditelja i odgojiteljica pokazuju da se djeca razlikuju po dobi u izražavanju prosocijalnog ponašanja, odnosno starija djeca češće iskazuju prosocijalno ponašanje od mlađe djece. Radi potreba ovog istraživanja i činjenice da je svaka godina dječjeg razvoja praćena promjenama u ponašanju i doživljavanju, formirane su tri podjednake dobne skupine u koju su podijeljena procjenjivana djeca (3 godine - 4 godine i 6 mjeseci, 4 godine i 7 mjeseci - 5 godina i 6 mjeseci, 5 godina i 7 mjeseci - 7 godina). Analiza odgovora obje skupine procjenjivača upućuju na jasnu razliku između najmlađe dobne skupine djece u ovom istraživanju u odnosu na najstariju skupinu. Kada se u analizi procjena roditelja gledala razlika učestalosti prosocijalnog ponašanja između svih triju grupa, ona nije bila toliko velika između najmlađe i srednje te srednje i najstarije dobne kategorije. U procjenama odgojiteljica dobivena je razlika između najmlađe i srednje dobne kategorije ($p_{1-2} < .05$), ali ne i srednje i najstarije ($p_{2-3} > .05$). Ovi nalazi su u skladu s prethodnim istraživanjima prema kojima napredak u kognitivnom i emocionalnom razvoju, sposobnost zauzimanja tuđe

perspektive te prethodna interpersonalna iskustva u obliku davanja i primanja, kojih starija djeca imaju više od mlađe, može stvoriti veću vjerojatnost će starija djeca češće iskazivati prosocijalno ponašanje nego mlađa djeca (Brajša-Žganec i Slunjski, 2007, Brebrić, 2008).

Međutim, što se tiče učestalosti izražavanja prosocijalnog ponašanja s obzirom na vrtić, postoje razlike između odgovora roditelja i odgojiteljica. Naime, roditeljske procjene prosocijalnog ponašanja njihove djece ne razlikuju se s obzirom na to koji vrtić njihova djeca pohađaju. S druge strane, kad je gledana razlika u procjenama odgojiteljica s obzirom na vrtić u kojem rade, pokazalo se da odgojiteljice iz DV „Zraka sunca“ procjenjuju kako djeca iz njihovog vrtića češće iskazuju prosocijalno ponašanje nego djeca iz DV „Križevci“. Ovi nalazi mogu se objasniti nastojanjem odgojiteljica Agazzi programske koncepcije da prikažu djecu prosocijalnijom, odnosno manje agresivnom sukladno konceptima na kojima se bazira njihov rad, odnosno izbjegavanjem kognitivne disonance. Druga mogućnost jest da razlika u prosocijalnom ponašanju uistinu postoji, ali ju roditelji kroz svoju interakciju s djecom ne prepoznaju.

Analiza procjena učestalosti agresivnog ponašanja pokazala je da i roditelji i odgojiteljice procjenjuju kako dječaci značajno češće iskazuju agresivno ponašanje nego djevojčice. Ovi nalazi u skladu su s prethodnim istraživanjima koja čvrsto dokazuju da su dječaci agresivniji od djevojčica ne samo u predškolskoj, nego i u školskoj dobi (Vasta i sur., 2005). Osim toga, pokazalo se da dječaci koji su okarakterizirani kao agresivni, ili su skloni odgovaranju neugodnim emocijama, procijenjeni socijalno nekompetentnima godinu dana kasnije (Denham i sur., 2001).

Međutim, roditelji i odgojiteljice razlikuju se u procjenama dječje agresivnosti s obzirom na njihovu dob. Naime, roditelji procjenjuju mlađu djecu značajno agresivnijom od starije djece, te se ta razlika najviše vidi između najmlađe i najstarije dobne skupine djece. Jedino u ovom slučaju procjena odgojiteljica glavni efekt dobi nije se pokazao statistički značajnim, što znači da se odgojiteljice djecu različite dobi procjenjuju jednako agresivnom. Ova pojava može se objasniti činjenicom da s godinama djeca usvajaju drugačije oblike agresije, odnosno tjelesna agresija zamjenjuje se verbalnom agresijom (Tremblay i sur. 1999; prema Berk, 2006) koja je mnogo suptilnija, a time i teže zamjetljiva.

Kao i u slučaju prosocijalnog ponašanja, roditeljske procjene agresivnosti djece ne pokazuju razlike u percepciji učestalosti agresivnog ponašanja djece s obzirom na koji vrtić polaze, dok se primjećuju razlike u procjenama odgojiteljica s obzirom na vrtić u kojem rade. Naime, pokazalo se da odgojiteljice iz DV „Križevci“ procjenjuju kako djeca iz njihovog vrtića češće iskazuju agresivno ponašanje nego što to izvještavaju odgojiteljice za djecu iz DV „Zraka sunca“.

Roditeljske odgojne vrijednosti

Osim istraživanja učestalosti prosocijalnog i agresivnog ponašanja, u istraživanju se htjelo ispitati i koje su odgojne vrijednosti važne roditeljima. Rezultati su pokazali da postoji razlika u važnosti koju roditelji pridaju određenim odgojnim vrijednostima koje su bile grupirane u sljedeće kategorije ili subskele: „obrazovanje, samopouzdanje i sreća“, „uspjeh i prestiž“ i „tradicionalne vrijednosti i konformizam“. Pokazalo se da roditelji djece iz dvaju vrtića na jednak način rangiraju po važnosti navedene vrijednosti – najviše cijene vrijednosti koje pripadaju kategoriji tradicionalnih vrijednosti i konformizma, zatim obrazovanje, neovisnost i sreća, a najmanje uspjeh i prestiž. Ovi rezultati su djelomično u skladu s prethodnim istraživanjem Lugomer Armano i suradnici (2002; prema Kuterovac Jagodić, 2015) o roditeljstvu u poslijeratnom hrvatskom društvu u kojem su se istraživale između ostalog i roditeljske vrijednosti i ciljevi. Rang poredak roditeljskih vrijednosti bio je nešto drugačiji nego što je dobiven u ovom istraživanju. Dok su u oba istraživanjima roditeljima najmanje važne vrijednosti poput uspjeha i prestiža, dolazi do promjene u poretku drugih dviju kategorija vrijednosti i to tako da tradicionalne vrijednosti poput konformizma preuzimaju vodstvo nad obrazovanjem i samoaktualizacijom. No, jedno od glavnih razlika u ovim istraživanjima bila je dob djece čiji su roditelji bili sudionici istraživanja, stoga bi u daljnjim istraživanjima trebalo provjeriti kako se roditeljske odgojne vrijednosti mijenjaju s obzirom na stupanj razvoja njihove djece na način da istraživanje obuhvati roditelje predškolske djece, roditelje djece školske dobi te roditelje adolescenata.

Daljnji rezultati sugeriraju razliku u odgojnim vrijednostima između majki i očeva. Naime, očevima su nešto važniji obrazovanje, neovisnost i sreća te uspjeh i prestiž dok se prema tradicionalnim vrijednostima i konformizmu majke i očevi ne razlikuju.

Neki roditelji dodali su još nekoliko odgojnih vrijednost koje su smatrali važnima, na primjer ponos i upornost u ostvarenju vlastitim postignućima, posjedovanje životnog cilja, sreća, snalažljivost, samoaktivnost, suosjećajnost, zdravlje.

Međutim, kad se pogledaju rezultati na pojedinim subskalama, vidi se da su roditelji najčešće odgovarali da pojedine vrijednosti smatraju „3 – Prilično“ ili „4 – Jako“ važnima. Ovo upućuje na moguće socijalno poželjno odgovaranje, te treba promatrati s oprezom.

Kao što je prethodno spomenuto, Kohnova hipoteza (1963) pretpostavlja direktnu vezu između roditeljskih odgojnih vrijednosti i roditeljskog ponašanja, dok Luster i suradnici (1989) uvode u tu vezu vjerovanja o odgoju djece, odnosno ideje roditelja o tome na koji način te vrijednosti postići. U ovom slučaju izbor vrtića prema njegovoj konceptijskoj orijentaciji može predstavljati način na koji roditelji smatraju da će njihova djeca usvojiti važne vrijednosti.

Profesionalni odgojni ciljevi odgojitelja

Ukupni poredak ciljeva u tablici prikazuje koliko je pojedina kategorija ciljeva zastupljena u odgovorima svih odgojiteljica koje su sudjelovale u istraživanju, od više prema manje zastupljenima. Najzastupljeniji su Norme i vrijednosti te Psihološka autonomija, dok su najmanje zastupljeni Motoričke i senzorne sposobnosti te Estetski odgoj. Analiza socijalizacijskih ciljeva pokazala je da se oni ciljevi svrstani u kategorije Psihološka autonomija, Psihološka povezanost, Interakcijske vještine, Estetsko obrazovanje i Autonomija u akciji ne razlikuju s obzirom na vrtić. Međutim, kao što je i pretpostavljeno, odgojiteljice koje koriste Agazzi programsku koncepciju nešto više potiču zajedništvo u odnosima te norme i vrijednosti, dok odgojiteljice koje koriste humanističku programsku koncepciju više potiču pripremu za formalno obrazovanje te razvoj motoričkih i senzornih sposobnosti. Kako odgovaranje na otvorena pitanja ovisi o mogućnosti dosjećanja, treba uzeti u obzir da je moguće da se odgojiteljice možda nisu mogle sjetiti svih sposobnosti ili kompetencija koje potiču kod djece pa su dobivene ovakve razlike.

Osim toga, rezultati su pokazali da odgojiteljice humanističke programske koncepcije više koriste metode utemeljene na naukovanju i metode usmjerene na dijete, dok odgojiteljice Agazzi programske koncepcije više koriste metode utemeljene na kompetencijama učitelja/odgojitelja. Drugim riječima, odgojiteljice humanističke

programske koncepcije koriste i konstruktivistički i didaktički pristup bihevioralnih strategija. Međutim, iako je očekivano da će odgovori odgojiteljica Agazzi programske koncepcije pokazati veće oslanjanje na didaktičke pristupe sukladno postavkama Rose Agazzi, rezultati su ipak bili drugačiji. Ova pojava može imati izvor u nemogućnosti dosjećanja odgovora od strane odgojitelja te problematično kodiranje odgovora – ovisnost o slaganju procjenjivača koji su vršili kodiranje, nejasna pripadnost pojedinoj kategoriji. Analiza preferiranih metoda motiviranja djece pokazala je da nema razlike između vrtića s obzirom na vrstu motivacije – oba vrtića koriste intrinzične poticaje za motiviranje djece na sudjelovanje u aktivnostima, što se u više slučajeva u praksi pokazalo kao poželjna metoda motiviranja djece.

Ovo istraživanje ima i određena ograničenja. Naime, malen broj ispitanika ograničio je generalizaciju rezultata na druge ispitanike koji nisu ušli u uzorak. Problem su također predstavljali neujednačeni uzorci ispitanika – razlike u prihodima između roditelja i razlike u pohađanju aktivnosti izvan vrtića među djecom. Obje varijable mogle bi imati utjecaje na socijalno ponašanje djece, što bi se trebalo detaljnije istražiti. Kao procjena ponašanja djeteta uzeta je procjena samo jednog roditelja, a veća snaga istraživanja postigla bi se da smo imali procjene oba roditelja. Na ovaj način u istraživanju je sudjelovao neujednačen broj majki i očeva. No, to bi značilo i manji broj procjenjivane djece koji je ionako bio nerazmjern broj djece u vrtiću. Također, u upitniku profesionalnih socijalizacijskih ciljeva odgojitelja korištena su otvorena pitanja ovisno o mogućnosti dosjećanja pojedinih odgojnih postupaka. S obzirom na to da se tijekom cijele školske godine koriste različiti odgojni postupci i metode te se u radu s djecom različite dobi potiču različiti odgojni ciljevi, odgojiteljice se vjerojatno u trenutku ispunjavanja upitnika nisu mogle dosjetiti svih ciljeva za koje se zalažu. Osim toga, proces kodiranja odgovora je dugotrajan i kompliciran te može biti izvor određenih pogrešaka koje ugrožavaju pouzdanost i valjanost dobivenih rezultata, na primjer svrstavanje određenih ciljeva u kategorije nije uvijek bilo jasno i jednoznačno te je ovisilo o slaganju procjenjivača koji su vršili kodiranje. Unatoč ograničenjima, dobiveni su zanimljivi i vrijedni rezultati vezani za dječje prosocijalno ponašanje, roditeljske odgojne vrijednosti i socijalizacijske ciljeve odgojitelja različitih programskih orijentacija te je dobiven uvid u pojave koje bi se mogle detaljnije istražiti u budućim istraživanjima.

Implikacije istraživanja

Prema NICHD Early Child Care Research Network (2003; prema Hsueh i Barton, 2005) odgoj koji djeca primaju u vrtićima drugačiji je od onoga koji primaju kod kuće od svojih roditelja. Ova činjenica mogla bi objasniti i razlike između procjena roditelja i odgojiteljica koje su dobivene u ovom istraživanju. Daljnja istraživanja prosocijalnog i agresivnog ponašanja predškolske djece mogla bi detaljnije istražiti odnose između ovog oblika ponašanja i stilova roditeljstva u našoj kulturi. Jedno istraživanje na turskom uzorku pokazalo je da djeca s autoritativnim roditeljima imaju više negativnih interakcija s vršnjacima nego djeca čiji roditelji preferiraju permisivni stil roditeljstva (Altay i Güre, 2012). U usporedbi s navedeni turskim istraživanjem rezultati se razlikuju tako da djeca koja pohađaju privatni vrtić imaju više negativnih interakcija s vršnjacima od djece koja pohađaju državni vrtić. Budući da je ovo istraživanje rađeno na jednom privatnom (DV „Zraka sunca“) i jednom državnom vrtiću (DV „Križevci“), razlike na razini cijele Republike Hrvatske mogle bi biti drugačije te bi neka sljedeća psihološka istraživanja mogla obuhvatiti vrtiće iz više različitih dijelova države i drugih odgojnih orijentacija (npr. Montessori, Waldorf i dr.) kako bi se ustanovile stvarne razlike u našoj kulturi. Osim toga, važno je u obzir uzeti i određene odrednice obitelji kao što su na primjer rastava ili gubitak jednog ili oba roditelja te socio-ekonomski status na prosocijalno i agresivno ponašanje djece. Također, bilo bi dobro provjeriti i razlike s obzirom na neke individualne osobine djeteta kao što su njegov temperament, te longitudinalnim istraživanjem pratiti razvoj altruistične, odnosno agresivne ličnosti (Aronson i sur., 2005), kao i povezanosti sa stupnjem razvijenosti moralnog rasuđivanja. Osim toga, daljnja istraživanja mogla bi detaljnije istražiti veze između roditeljskih odgojnih vrijednosti i izbora vrtića u postizanju važnih odgojnih ciljeva.

Mnoge su dugoročne pozitivne posljedice prosocijalnog ponašanja u vrtiću, odnosno pozitivnih socijalnih interakcija: veće zadovoljstvo životom, dugotrajnija prijateljstva, prihvaćenost i omiljenost u društvu, akademska uspješnost, veća suradnja u grupi (Hay i Pawlby, 2003; Kostelnik i sur., 2005; Ladd i Profilet, 1996; prema Gülay, 2011). Kvalitetan proces predškolskog odgoja i obrazovanja predstavlja socijalnu investiciju države jer osigurava rješavanje različitih socijalnih problema i životnih prilika kao što su usklađivanje poslovnih obveza roditelja i dječjih potreba za

razvijanjem različitih psihičkih i fizičkih kompetencija (Baran, 2013). Istraživanje Jurčević-Lozančić (1996; prema Baran, 2013) ističe da su djeca koja polaze dječji vrtić socijalno i emocionalno stabilnija, te iskazuju manje problema u ponašanju od djece koja pohađaju samo predškolu. Stoga bi vrtići različitih programskih orijentacija u Hrvatskoj mogli međusobno preuzeti primjere dobre prakse rada s djecom kako bi im se osigurao najkvalitetniji mogući put prema razvoju.

ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da roditelji i odgojiteljice procjenjuju djevojčice i dječake jednako prosocijalnima, no da starija djeca pokazuju više prosocijalnog ponašanja od mlađe. Dok roditelji djecu iz oba vrtića procjenjuju jednako prosocijalnom, odgojiteljice iz vrtića koja koristi Agazzi programsku koncepciju svoju djecu procjenjuju prosocijalnijom od odgojiteljica koje koriste humanističku programsku koncepciju. Što se tiče agresivnog ponašanja, i roditelji i odgojiteljice procjenjuju da su dječaci skloniji agresivnom ponašanju od djevojčica. Međutim, dok roditelji procjenjuju mlađu djecu agresivnijom, među procjenama odgojiteljica te razlike nema. Također, dok odgojiteljice Agazzi programske koncepcije djecu koja polaze taj vrtić smatraju manje agresivnom, među roditeljskim procjenama agresivnosti njihove djece nema razlike s obzirom na vrtić koji djeca polaze. Roditeljima djece iz oba vrtića najvažnije su tradicionalne vrijednosti i konformizam, zatim obrazovanje, neovisnost i sreća, a najmanje uspjeh i prestiž, s time da su očevima važniji obrazovanje, neovisnost i sreća te uspjeh i prestiž dok se prema tradicionalnim vrijednostima i konformizmu majke i očevi ne razlikuju. Osim toga, rezultati su pokazali da odgojiteljice Agazzi programske koncepcije nešto više potiču zajedništvo u odnosima te norme i vrijednosti, dok odgojiteljice humanističke programske koncepcije više potiču pripremu za formalno obrazovanje te razvoj motoričkih i senzornih sposobnosti. U kategorijama psihološka autonomija, psihološka povezanost, interakcijske vještine, estetsko obrazovanje i autonomija u akciji nije bilo razlike s obzirom na vrtić. Također, odgojiteljice Agazzi programske koncepcije u radu s djecom koriste metode utemeljene na kompetencijama odgojitelja, dok odgojiteljice humanističke programske koncepcije koriste konstruktivistički i didaktički pristup. S obzirom na vrstu motivacije, pokazalo

se da oba vrtića teže korištenju intrinzičnih postupaka u motiviranju djece na sudjelovanje u svakodnevne aktivnosti.

LITERATURA:

- Altay F. B. i Güre A. (2012). Relationship among the Parenting Styles and the Social Competence and Prosocial Behaviors of the Children Who are Attending to State and Private Preschools. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12, 2712-2718.
- Aronson, E., Wilson, T. D. i Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.
- Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. In R. Vasta (Ed.), *Annals of child development (Vol.6)*, Greenwich, CT: JAI Press.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and actions: A social cognitive theory*. Engelwood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Baran, J. (2013). Predškolski odgoj i obrazovanje kao socijalna investicija. *Revija za Socijalnu Politiku*, 20(1), 43-63.
- Bear, G. G. (1989). Sociomoral reasoning and antisocial behavior among normal sixth graders. *Merrill-Palmer Quarterly*, 35, 181-196.
- Berk, L. (2006). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brajša-Žganec, A. i Slunjski, E. (2007). Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: Povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnog ponašanja. *Društvena istraživanja*, 3, 477-496.
- Brebrić, Z. (2008). Neke komponente emocionalne inteligencije, školski uspjeh, prosocijalno i agresivno ponašanje učenika u primarnom obrazovanju. *Napredak*, 149(3), 296-311.
- Bryant, B. K. (1982). An indeks of empathy for children and adolescents. *Child Development*, 53, 413-425.
- Darling, N. i Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Denham S., Mason T., Caverly S., Schmidt M., Hackney R., Caswell C. i DeMulder E. (2001). Preschoolers at play: Co-socialisers of emotional and social competence. *International Journal of Behavioral Development*, 25(4), 290-301
- Dodge, K. A., Pettit G. S. i Bates, J. E. (1994). Socialization mediators of the relation between socioeconomic status and child conduct problems. *Child Development*, 63, 649-665.
- Ellis, P. L. (1982). Empathy: A factor in antisocial behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 10, 123-134.

- Gardani, P. (2012a). Nastanak, razvitak i širenje Agazzi metode. U: M. De Beni, V. Šimović i A. L. Gasparini (ur.), *Pedagogija zajedništva i Agazzi metoda*. str. 139.-142., Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu
- Gardani, P. (2012b). Odgojni prijedlog Rose Agazzi. U: M. De Beni, V. Šimović i A. L. Gasparini (ur.), *Pedagogija zajedništva i Agazzi metoda*. str. 143.-150., Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu
- Gasparini, A. L. (2012). Cjeloviti odgoj i obrazovanje. U: M. De Beni, V. Šimović i A. L. Gasparini (ur.), *Pedagogija zajedništva i Agazzi metoda*. str. 151.-154., Zagreb: Učiteljski fakultet u Zagrebu
- Gernhardt A., Lamm B., Keller H. i Döge P. (2014). Early Child Care Teachers' Socialization Goals and Preferred Behavioral Strategies: A Cross-Cultural Comparison. *Journal of Research in Childhood Education*, 28, 203-220.
- Gülay H. (2011). Assessment of the Prosocial Behaviors of Young Children with Regard to Social Development, Social Skills, Parental Acceptance-Rejection and Peer Relationships. *Journal of Instructional Psychology*, 38(3-4), 164-175.
- Hay, D.E., Caplan, M., Castle, J. i Stimson, C.A., (1991). Does Sharing Become Increasingly "Rational" in the Second Year of Life?. *Developmental Psychology*, 27(6), 987-993.
- Holden, G. W. (2009). *Parenting – a dynamic perspective*. SAGE.
- Hsueh, Y. i Barton, B. (2005). A cultural perspective on professional beliefs of childcare teachers. *Early Childhood Education Journal*, 33(3), 179–186.
- Kohn, M. L. (1963). Social class and parent-child relationships: An interpretation. *American Journal of Sociology*, 68, 471-480.
- Krebs, D. L. i Van Hesteren, F. (1994). The development of altruism: Toward an integrative model. *Developmental Review*, 14(2), 103-158.
- Keresteš, G. (2006). Mjerenje agresivnoga i prosocijalnoga ponašanja školske djece: Usporedba procjena različitih procjenjivača. *Društvena istraživanja*, 1-2, 241-264.
- Keresteš, G., Kuterovac Jagodić, G. i Brković, I. (2006). *Upitnik roditeljskih odgojnih vrijednosti*. Neobjavljeni upitnik. Zagreb: Filozofski fakultet
- Kuterovac Jagodić, G. (2015). Parenting in the Challenging Circumstances of Croatian Post-War Society. U: K. Lacković-Grgin i Z. Penezić (Ur.), *Parenthood and Parenting in Croatia: A Developmental and Socio-Cultural Perspective*, (str. 201.-241). New York: Nova Science Publishers.
- Luster, T., Rhoades K. i Haas B. (1989). The Relation between Parental Values and Parenting Behavior: A Test of the Kohn Hypothesis. *Journal of Marriage and Family*, 51, 139-147.
- Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću: novi pristupi u shvaćanju, istraživanju i organiziranju odgojno obrazovnog procesa u dječjim vrtićima*. Zagreb: SM Naklada.

- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Zagreb.
- Patterson, G. R., Reid J. B. i Dishion, T. J. (1992). *Antisocial boys*. Eugene. OR: Castalia.
- Pearson, E. i Rao, N. (2003). Socialization Goals, Parenting Practices, and Peer Competence in Chinese and English Preschoolers. *Early Child Development and Care*, 173, 131–146.
- Plavšić, M. (2015). *Pokreti reformske pedagogije na području Italije*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- Sanvitale, D., Saltzstein, H. D. i Fish, M. C. (1989). Moral judgments by normal and conduct-disordered preadolescent and adolescent boys. *Merrill-Palmer Quarterly*, 35, 463-481.
- Schaefer, E. S. i Edgerton. M. (1985). Parent and child correlates of parental modernity. U: Irving E. i Sigel (Ur.), *Parental Belief Systems: The Psychological Consequences for Children*. (str. 287-318). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Seitz, M. i Hallwachs (1996). *Montessori ili Waldorf? Knjiga za roditelje, odgajatelje i pedagoge*. Zagreb: Educa.
- Vasta, R., Haith, M.M. i Miller, S.A. (2005). *Dječja psihologija: Moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Vlahović-Štetić, V. (1994). *Priručnik za Skalu za procjenu agresivnog i prosocijalnog ponašanja kod djece (Pros/Ag)*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Žužul, M. i Vlahović-Štetić, V. (1992). *Skala za procjenu agresivnog i prosocijalnog ponašanja kod djece, Pros/Ag*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

PRILOG A

KODIRANJE ODGOVORA

PROFESIONALNI SOCIJALIZACIJSKI CILJEVI, PREFERIRNE METODE POUČAVANJA, PREFERIRANE METODE MOTIVACIJE

<i>KATEGORIJA</i>	<i>OPIS</i>	<i>PRIMJERI</i>
PROFESIONALNI SOCIJALIZACIJSKI CILJEVI		
Psihološka autonomija	Fokus na dječjim osobinama ličnosti, njihovoj jedinstvenosti, individualnosti, odvojenosti (zasebnosti) od drugih, kao i općenitije da su svi ljudi odvojeni pojedinci s osobinama ličnosti i mentalnim stanjima, kao što su osjećaji i potrebe, što bi trebalo biti prihvaćeno od drugih	Jačati njihovu osobnost (ličnost); Da upoznaju sami sebe; da nauče biti persuazivni; da razviju samopouzdanje; prihvate potrebe drugih; budu svjesni individualnosti
Psihološka povezanost	Povezanost s drugima, veze i prijateljstva u psihološkom smislu, kao vlastiti izbori između pojedinih osoba	Razviti bliske osobne veze, uspostaviti dobra prijateljstva s drugom djecom
Zajedništvo u odnosima	U fokusu je grupa, a ne pojedinac; dječja iskustva nerazdvojiva su od grupe	Iskusiti zajedništvo; timski duh, učiti kako biti dio grupe
Norme i vrijednosti	Aspekti koji se povezuju s usvajanjem postojeće hijerarhijske strukture, socijalnih konvencija i identifikacija sa socijalnim ulogama kao što je moralna edukacija, poslušnost i kontrola	Učiti kako se ponašati u društvu; uklopiti se u društvo kojem pripada; kontrolirati svoje emocije; prihvaćati pravila; poslušnost prema starijima; biti pristojan; moralna ispravnost; iskrenost
Interakcijske vještine	Fokus na dječjem usvajanju vještina povezanih s drugima, kao što su interakcijske vještine, igra, komunikacija s drugima i razrješavanje sukoba	Učiti kako biti u interakciji s drugima; igrati se s drugima; učiti razgovarati s drugom djecom; učiti kako rješavati konflikte; komunicirati s drugima

Priprema za formalno obrazovanje	Tvrđnje koje naglašavaju probleme povezane sa školom, kognitivne i lingvističke vještine, priprema za kompetencije vezane uz školu, bez referiranja na interakcije s drugim osobama	Priprema djeteta za osnovnu školu; izgovaranje slova abecede; usvajanje znanja; pred-čitalačke i pred-pismene vještine; uvod u matematiku; fluentan i jasan govor
Estetsko obrazovanje	Problemi estetike u obrazovanju, bez referiranja na druge osobe	Pjevanje; plesanje; učenje crtanja
Autonomija u akciji	Referiranje na aspekte autonomije temeljene na akciji i životne vještine; nije autonomija u psihološkom smislu	Učiti aktivnosti samopomoći; briga za sebe; praktičnost u životnim iskustvima
Motoričke i senzorne vještine	Ciljevi koji se odnose na motorne i senzorne aktivnosti, vještine i percepcije	Psihomotorne aktivnosti; uporaba osjeta i percepcije

PREFERIRANE METODE POUČAVANJA

Metode temeljene na naukovanju	Didaktički pristup poučavanja; fokus na direktnim, visoko strukturiranim strategijama i hijerarhijskoj strukturi interakcije	Savjetovanje; ispravljanje djeteta ako pogriješi; instrukcije; potreba za demonstriranjem; biti model
Metode usmjerene na dijete	Konstruktivistički pristup poučavanja; strategije učenja temeljene na pojedincu; interakcije utemeljene na jednakosti; strategije obrazovanja temeljene na empatiji i vezama	Biti usredotočen na dijete; interakcije temeljene na partnerstvu; nastupati prijateljski prema djeci; činiti sadržaje zanimljivima djeci
Kompetencije učitelja/odgojitelja	Profesionalna stručnost, pripreme za učitelje/odgajatelje, razmjena sa stručnjacima i kolegama	Dobro pripremanje aktivnosti (nastavnog sadržaja), dobro korištenje pedagoškog znanja; komunikacija s kolegama

METODE MOTIVACIJE

Intrinzična motivacija	Poticati dječji interes i znatiželju; podržavati dječje samoinicirane aktivnosti, (intrinzična) motivacija učitelja/odgajatelja	Poticati dječji interes; poticati dječju znatiželju; podržati dječje pokušaje, stvoriti prijateljsku vezu; pružati različite materijale; atraktivne ponude
Ekstrinzična motivacija	Primjena strategija potkrepljenja (pozitivna, prospektivna, negativna) i modeliranje uloga	Pohvale; nagrade; nazivanje poželjnim imenima; obećavanje nagrada; kažnjavanje kada griješe; sam biti model